

ZAŠTITA OD DISKRIMINACIJE U SUDSKOJ PRAKSI U REPUBLICI SRBIJI

Sažetak: Zaštita od diskriminacionih postupaka postiže se sudskom zaštitom povređenih prava ličnosti kao što su: čast, ugled, dostojanstvo, lični integritet i slično. Jednakost građana u ostvarenju i zaštiti njihovih zakonom zajamčenih prava treba da bude cilj kome svako demokratsko društvo teži, a za nejednako postupanje u istim stvarima mora postojati legitimni cilj i potreba proporcionalnosti. Odsustvo legitimnog cilja i opravdanog razloga za različito postupanje u istim stvarima neminovno dovode do diskriminacije lica prema kome se nejednako postupa. Diskriminisano lice ima pravo na zaštitu i otklanjanje povreda učinjenih diskriminacijom, koje može ostvarivati u krivičnom i građanskom postupku.

Ključne reči: diskriminacija, zaštita, prava ličnosti.

Uvod

Izrazi "diskriminacija" i "diskriminatorno postupanje" označavaju svako neopravdano pravljenje razlike ili nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva), u odnosu na lica ili grupe kao i na članove njihovih porodica, ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, a koji se zasniva na rasi, boji kože, precima, državljanstvu, nacionalnoj pripadnosti ili etničkom poreklu, jeziku, verskim ili političkim ubeđenjima, polu, rodnom identitetu, seksualnoj orijentaciji, imovnom stanju, rođenju, genetskim osobenostima, zdravstvenom stanju, invaliditetu, bračnom i porodičnom statusu, osuđivanosti, starosnom dobu, izgledu, članstvu u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima. Diskriminatorno postupanje ima svoje korene u socijalnoj psihologiji i svojstveno je svakom društvu. U savremenoj sociologiji, u pokušajima da se odredi šta je diskriminacija, uglavnom se polazi od uočenih društvenih pojava osobenih za svako društvo ponaosob. U američkom društvu se tako u prvi plan ističe rasna diskriminacija, dok se u Evropi, Savet Evrope i Evropska unija, stalnom normativnom delatnošću i nadzornim aktivnostima njihovih tela nastoji obezbedi jednakost građana i sprečiti "zločin mržnje" i moguća diskriminacija stranih državljana, muslimana, migranata, Roma ili pripadnika gej-lezbijske populacije, na primer².

¹ Prof. dr Zdravko Petrović, redovni profesor, Univerzitet "Sigmund Freud" Beč, prof. dr Nataša Mrvić Petrović, naučni savetnik Instituta za uporedno pravo iz Beograda.

² V. M. Banton, *Discrimination*, Open University Press, Buchingem, 1994, L. Quillian, "New approaches to understading racial prejudice and discrimination", *Annual Review of Sociology* 415

Načelo nediskriminacije je osnovni postulat demokratskog društva, jedno od najvažnijih garantija ljudskih prava i sloboda. Poput neke vrste lakmusa, poštovanje zabrane diskriminacije ukazuje da je konkretno društvo tolerantno i da prihvata zajedničke evropske vrednosti. Zbog toga zaštita od diskriminacije nije samo u interesu onog pripadnika društva koji se razlikuje od većine po nekom svom ličnom svojstvu i čije lično dobro može povređeno, nego se ustanovljenjem delotvorne takve zaštite ostvaruje i važna socijalna funkcija.

Načelo nediskriminacije garantovano je u članu 21 Ustava Republike Srbije³, a zaštita od diskriminacije uređena posebnim zakonodavstvom. Reklo bi se da je postojeći pravni okvir usklađen sa najvažnijim međunarodnim standardima i dostatan za prevenciju diskriminacije. Da li je tako, treba proveriti na osnovu podataka iz sudske prakse.

Zabrana diskriminacije prema međunarodnim dokumentima

Član 14. Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda sadrži zabranu diskriminaciju, ali samo u pogledu onih prava koja su Konvencijom proklamovana. Stoga je predviđeno: "Uživanje prava i sloboda predviđenih u ovoj Konvenciji obezbeđuje se bez diskriminacije po bilo kom osnovu, kao što su pol, rasa, boja kože, jezik, veroispovest, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno poreklo, veza s nekom nacionalnom manjinom, imovno stanje, rođenje ili drugi status." Međutim, Protokol broj 12 uz Konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda od 4. novembra 2000. godine, potvrđuje da načelo nediskriminacije ne sprečava potpisnice da preduzimaju mere radi unapređenja pune i stvarne jednakosti, pod uslovom da postoji objektivno i razumno opravdanje za ovakve mere. Države potpisnice saglasile su se da će se "svako pravo koje zakon predviđa ostvarivati (...) bez diskriminacije po bilo kom osnovu kao npr. polu, rasi, boji kože, jeziku, veroispovesti, političkom i drugom uverenju, nacionalnom ili društvenom poreklu, povezanosti s nacionalnom manjinom, imovini, rođenju ili drugom statusu", kao i da javne vlasti neće ni prema kome vršiti diskriminaciju po bilo kom od navedenih osnova (član 1. Konvencije).

Usvajanjem Protokola broj 12 omogućeno je da se zaštita od diskriminacije pred Evropskim sudom za ljudska prava može zahtevati po dva osnova: po članu 14. Konvencije, koji obavezuje sve države članice Saveta Evrope, i, posebno, po odredbama Protokola broj 12, pri čemu Protokol obavezuje samo države potpisnice.

Različito tretiranje pojedinca ili grupe može predstavljati kršenje člana 14. Konvencije, a pravo da se bude diskriminisan može biti povređeno kada država bez ra-

2006 (32), August, 299-328; D. Pager, H. Shaphard, "The Sociology of Discrimination: Racial Discrimination in Employment, Housing, Credit and Consumer Markets", *Annual Review of Sociology* 2008 (34), Jan. 1, 181-209, *Equality and non-discrimination in an enlarged European Union* (izveštaji o normativnom okviru i stanju u članicama Evropske unije), dostupno na: http://europa.eu/legislation_summaries/other/114157_en.htm (23. 6. 2014).

³ "Službeni glasnik RS" br. 98/06.

zumnog i objektivnog opravdanja propusti da različito tretira pojedinca u situacijama koje su bitno različite. Odnosno, diskriminacija ne predstavlja samo različito postupanje prema ljudima u bitno jednakim situacijama, već i jednako postupanje prema licima u bitno različitim situacijama. U slučaju kada se ukaže na postojanje diskriminacije i postojanje osnova za diskriminaciju, teret dokazivanja različitog tretmana koji bi padao na tužioca, prebacije se na državnu vlast koja treba da opravda različiti tretman.

Najviše primera diskriminacije u praksi Evropskog suda nalazimo u odnosima prema manjinama (posebno Romi) i u odnosima prema invalidima⁴.

U zakonodavstvima država u čijem je sastavu bila Republika Srbija, kao i u sadašnjem zakonodavstvu, predviđena je zaštita od diskriminacije, kao i primena mera kojima se postiže ravnopravnost lica ili grupa lica u suštinski nejednakom položaju sa ostalim građanima (tzv. pozitivna diskriminacija). Takođe, ratifikovane međunarodne konvencije (među kojima i one koje sadrže zabranu diskriminacije), po izričitim odredbama Ustava Republike Srbije čine sastavni deo unutrašnjeg pravnog poretka.

Nekadašnja SFRJ je još 1967. godine potpisala i ratifikovala Međunarodnu konvenciju o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije.⁵ Prema odredbi člana 5. Konvencije, države članice obavezuju se da zabrane i ukinu rasnu diskriminaciju u svim njenim oblicima i da garantuju pravo svakome na jednakost pred zakonom, bez razlike na rasu, boju i nacionalno ili etničko poreklo, naročito u pogledu uživanja prava nabrojanih u toj odredbi, među kojima se pod tačkom "f" navodi pravo pristupa na sva mesta i službe namenjene javnoj upotrebi, kao što su prevoz, hoteli, restorani, kafane, priredbe i parkovi.

Godine 1971. SFRJ je ratifikovala Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima.⁶ Prema odredbi člana 26. citiranog Pakta, sva su lica jednaka pred zakonom i imaju pravo na podjednaku zaštitu zakona. Zakon mora da zabranjuje svaku diskriminaciju i da obezbedi svim licima podjednaku i uspešnu zaštitu protiv svake diskriminacije, naročito u pogledu rase, boje, pola, vere, političkog ili drugog ubeđenja, nacionalnog i socijalnog porekla, imovnog stanja, rođenja ili svakog drugog stanja.

Sudska zaštita od diskriminacionih postupaka u Republici Srbiji

Zaštita od diskriminacionih postupaka postiže se sudskom zaštitom povređenih prava ličnosti kao što su: čast, ugled, dostojanstvo, lični integritet i slično. Jednakost građana u ostvarenju i zaštiti njihovih zakonom zajamčenih prava treba da bude

⁴ V. S. Andrejević, Lj. Milutinović, Z. Petrović, "Naknada nematerijalne štete – nove tendencije", u: R. Vukadinović (ur.), *Trideset godina Zakona o obligacionim odnosima (de lege lata i de lege ferenda)*, Beograd, 2009, 261.

⁵ "Službeni list SFRJ" – Dodatak, br. 6/1967.

⁶ Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, "Službeni listu SFRJ", br. 7/71.

cilj kome svako demokratsko društvo teži, a za nejednako postupanje u istim stvarima mora postojati legitimni cilj i potreba proporcionalnosti. Odsustvo legitimnog cilja i opravdanog razloga za različito postupanje u istim stvarima neminovno dovode do diskriminacije lica prema kome se nejednako postupa. Diskriminisano lice ima pravo na zaštitu i otklanjanje povreda učinjenih diskriminacijom, koje može ostvarivati u krivičnom i građanskom postupku.

Sudska praksa u Republici Srbiji godinama je stajala na stanovištu zaštite lica koja su žrtve diskriminacije po bilo kom osnovu. Poznat je slučaj kada je zahtev za naknadu nematerijalne štete podnet zbog toga što su dana 8. jula 2000. godine tužioci bili onemogućeni od radnika tuženog da uđu na bazen tuženog samo zbog toga što su Romi. Sud je utvrdio da su "zbog ovog događaja tužioci ... trpeli duševne bolove zbog povrede prava ličnosti jer im nisu omogućena sva prava koja imaju lica koja nisu pripadnici romske etničke zajednice, zbog čega su trpeli osećaj povređenosti i poniženosti", pa je dosudio naknadu nematerijalne štete, ističući još u razlozima presude da: "Svi ljudi imaju pravo na zaštitu prava ličnosti bez razlike na rasu, boju, nacionalno ili etničko poreklo. Diskriminacija po bilo kom osnovu vređa ljudsko dostojanstvo, čije su komponente čast, ugled, lični integritet i slično i takva povreda prava ličnosti uživa sudsku zaštitu kako kroz zahtev da se prestane sa povredom prava ličnosti, tako i kroz zahtev za naknadu štete."⁷ Zaštita se u ovim slučajevima postiže primenom članova 157. i 199. Zakona o obligacionim odnosima.

Zakon o obligacionim odnosima u članu 157. predviđa da svako ima pravo da zahteva od suda ili drugog nadležnog organa da naredi prestanak radnje kojom se povređuje integritet ljudske ličnosti, ličnog i porodičnog života i drugog prava njegove ličnosti, a odredba člana da u slučaju povrede prava ličnosti sud može narediti, na trošak štetnika, objavljivanje presude, odnosno ispravke, ili narediti da štetnik povuče izjavu kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže naknadom. Dakle, odredba člana 157. ZOO odnosi se na preventivnu zaštitu od preduzimanja radnje kojom se tužiocima nanosi šteta povredom prava ličnosti i naređuje zabrana ponašanja kojim se vređaju prava ličnosti tužilaca, čast, ugled, ljudsko dostojanstvo i slično, dok odredba člana 199. ZOO otklanja posledice povređenih ličnih prava na jedan od načina nabrojanih u tom članu.

Zakonom o zabrani diskriminacije,⁸ u članu 41, određeno je da svako ko je povređen diskriminatornim postupanjem ima pravo da podnese tužbu sudu, a u postupku se shodno primenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku. Postupak je hitan, a revizija je uvek dopuštena.

U postupku za zaštitu od diskriminacije mesno je nadležan, pored suda opšte mesne nadležnosti, i sud na čijem području je sedište, odnosno prebivalište tužioca.

⁷ Presuda Vrhovnog suda Srbije Rev. 229/04 od 21. aprila 2004. godine.

⁸ "Službeni glasnik RS", br. 22/09.

Tužbom se može tražiti:

1. zabrana izvršenja radnje od koje pretila diskriminacija, zabrana daljeg vršenja ili ponavljanja radnje diskriminacije;
2. utvrđenje da je tuženi diskriminatorски postupao prema tužiocu ili drugome;
3. izvršenje radnje radi uklanjanja posledica diskriminatorskog postupanja;
4. naknada materijalne i nematerijalne štete;
5. objavljivanje presude donete povodom neke od tužbi iz tač. 1–4. ovog člana.

Tužilac može uz tužbu, u toku postupka, kao i po okončanju postupka, sve dok izvršenje ne bude sprovedeno, zahtevati da sud privremenom merom spreči diskriminatorско postupanje radi otklanjanja opasnosti od nasilja ili veće nenaknadive štete.

U predlogu za izdavanje privremene mere mora se učiniti verovatnim da je mera potrebna da bi se sprečila opasnost od nasilja zbog diskriminatorskog postupanja, sprečila upotreba sile ili nastanak nenaknadive štete.

O predlogu za izdavanje privremene mere sud je dužan da donese odluku bez odlaganja, a najkasnije u roku od tri dana od dana prijema predloga.

Ako je sud utvrdio da je izvršena radnja neposredne diskriminacije ili je to među strankama nesporno, tuženi se ne može osloboditi od odgovornosti dokazivanjem da nije kriv.

Ukoliko tužilac učini verovatnim da je tuženi izvršio akt diskriminacije, teret dokazivanja da usled tog akta nije došlo do povrede načela jednakosti, odnosno načela jednakih prava i obaveza snosi tuženi.

Tužbe može podneti Poverenik za zaštitu ravnopravnosti, koji je ustanovljen Zakonom o zabrani diskriminacije, upravo radi staranja o ostvarivanju prava i sloboda građana ili organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava, odnosno prava određene grupe lica. Ali, ako se diskriminatorско postupanje odnosi isključivo na određeno lice, Poverenik ili organizacija koja se bavi zaštitom ljudskih prava (ili prava određene grupe lica) mogu podneti tužbu samo uz pristanak oštećenog dat u pisanom obliku.

Lice koje se svesno izložilo diskriminatorskom postupanju, u nameri da neposredno proveriti primenu pravila o zabrani diskriminacije u konkretnom slučaju, može i samo podneti tužbu. Pri tome je dužno da obavesti Poverenika o nameravanoj radnji, osim ako okolnosti to ne dozvoljavaju, kao i da o preduzetoj radnji izvesti Poverenika u pismenom obliku. Ako lice koje se svesno izložilo diskriminatorskom postupanju nije podnelo tužbu, sud ga može saslušati kao svedoka.

Kako Zakon o zabrani diskriminacije ne sadrži neke druge posebne odredbe koje se odnose na naknadu nematerijalne štete, sudija će primenom opštih odredbi Zakona o obligacionim odnosima odlučivati o takvom zahtevu, procenjujući postojanje pojedinih vidova nematerijalne štete i primenjujući već utvrđene kriterijume za odme-

ravanje pravične novčane naknade. S obzirom na to da je u sporovima koji se vode po osnovu zahteva za naknadu štete zbog diskriminacije moguće odlučivanje suda u trećem stepenu, zbog izmena odredbi procesnog zakona kojima se određuju uslovi za podnošenje revizije, u situaciji izazvanog negativnog sukoba nadležnosti, Vrhovni kasacioni sud je zauzeo stav da se u sporovima za naknadu štete zbog diskriminacije ne primenjuju pravila postupka u parnicama o sporovima male vrednosti (što bi vodilo isključenju mogućnosti za podnošenje revizije, kao vanrednog pravnog sredstva).⁹ Takav stav Vrhovnog kasacionog suda da u takvim sporovima ne treba voditi računa samo o vrednosti spora, nego i o pravnoj prirodi pitanja koje se u tom sporu raspravlja (a koji zadire u osnovna ljudska prava), sasvim je u skladu sa potrebom obezbeđenja što šire pravne zaštite od diskriminacije.

U jednom zanimljivom sudskom slučaju tužilac, inače kvadriplegičar sa 100% invalidnošću, koji ostvaruje prava po osnovu invalidske zaštite, tražio je naknadu nematerijalne štete zbog toga što smatra da je diskriminisan u odnosu na lica sa istim stepenom telesnog oštećenja, koja svoja prava ostvaruju po *lex specialis*. "Naime, tužilac smatra da je diskriminisan pošto je Zakonom o socijalnoj zaštiti i obezbeđenju socijalne sigurnosti građana ("Službeni glasnik RS", br. 36/91), koji je važio u vreme koje se obuhvata tužbenim zahtevom i prvostepenom presudom, predviđeno da civilnom licu sa 100% telesnog oštećenja pripada različita vrednost naknade za negu i pomoć drugog lica u odnosu na onu koja je predviđena Zakonom o osnovnim pravima boraca, vojnih invalida i porodica palih boraca ("Službeni list SRJ", br. 24/98) za isti stepen telesnog oštećenja vojnih invalida. Prema odredbi člana 25A stav 4. Zakona o socijalnoj zaštiti i obezbeđenju socijalne sigurnosti građana, invalidima sa 100% telesnog oštećenja pripada naknada za tuđu negu i pomoć u iznosu od 70% prosečne mesečne zarade, bez poreza i doprinosa za zaposlene u Republici u prvih 5 meseci 2006. godine. Odredbama članova 28, 39. i 40. Zakona o osnovnim pravima boraca, vojnih invalida i porodica palih boraca, propisano je da za stepen telesnog oštećenja od 100% vojnim invalidima pripada 100% prosečne neto zarade u Republici iz prethodnog meseca, uvećane za 80%".¹⁰ U obrazloženju odluke donete po ovom zahtevu Apelacioni sud ističe sledeće: "Protokol 12 uz Evropsku konvenciju za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda predviđa da načelo nediskriminacije ne sprečava države potpisnice da preduzimaju mere radi unapređenja pune i stvarne jednakosti pod uslovom da postoji objektivno i razumno opravdanje ovakve mere. Nadalje, u članu 1. Protokola kaže se da će se svako pravo koje zakon predviđa ostvariti bez diskriminacije po bilo kom osnovu. Prema odredbi člana 26. Zakona o zabrani diskriminacije, način ostvarivanja i prava osoba sa invaliditetom uređuju se posebnim zakonom. Ovde treba imati u vidu da tužilac svoj zahtev zasniva na dva različita zakona koji se odnose na dve različite grupe invalida, po osnovu načina nastanka invalidnosti. Zakonodavac je očigledno našao da s obzirom na posebne

⁹ Rešenje Vrhovnog kasacionog suda, R. 501/2013 od 7.11.2013. godine.

¹⁰ Presuda Apelacionog suda u Novom Sadu, Gž. 9331/10 od 10. juna 2011. godine (*Bilten Apelacionog suda u Novom Sadu*, 2011, broj 3).

okolnosti nastanka invaliditeta postoji legitimni cilj zbog kojeg je radi ostvarenja pune i stvarne jednakosti građana trebalo posebno normirati prava dve različite vrste invalida sa jednakim telesnim oštećenjem, vodeći računa o proporcionalnosti. Ocena legitimnosti i objektivne opravdanosti cilja radi koga je ustanovljena pozitivna zakonska diskriminacija u odnosu na vojne invalide ne spada u nadležnost parničnog suda.

Ipak, treba imati u vidu da i jednako postupanje sa licima u bitno različitim situacijama takođe predstavlja diskriminaciju. Ustav Republike Srbije u članu 21, govoreći o diskriminaciji, u stavu 4. upućuje da se neće smatrati diskriminacijom posebne mere koje Republika može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima. Pozitivna diskriminacija dozvoljena je i Zakonom o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, jer se u članu 8. predviđa da se neće smatrati diskriminacijom niti povredom načela jednakih prava i obaveza, između ostalog, odredba zakona doneta u cilju poboljšanja položaja osoba sa invaliditetom, neophodna za uživanje i ostvarivanje njihovih prava pod istim uslovima pod kojima ih uživaju ili ostvaruju drugi. Međutim ovo pravilo, kao i sam Zakon o sprečavanju diskriminacije osoba sa invaliditetom, može poslužiti samo radi boljeg sagledavanja pravnog poretka uspostavljenog u odnosu na diskriminirajuće ponašanje. Tužilac se pogrešno poziva na ovaj zakon, jer on ne reguliše međusobnu diskriminaciju unutar različitih grupa osoba sa invaliditetom, već se bavi slučajevima diskriminacije osoba sa invaliditetom u odnosu na druge kategorije građana.

Prema tome, kako je tužilac sva svoja prava ostvarivao u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti i obezbeđenju socijalne sigurnosti građana, i to na jednak način kao drugi civilni invalidi istog stepena oštećenja, jedina moguća diskriminacija koju tužilac navodno trpi uzrokovana je mogućim postojanjem diskriminatorne zakonske odredbe. Da li je neka zakonska odredba diskriminatorna i time protivustavna ne može biti predmet odlučivanja parničnog suda i ovaj sud, kao i drugi državni organi, dužan je postupiti odnosno suditi po takvoj zakonskoj odredbi. Zbog svega navedenog, Apelacioni sud preinačio je odluku prvostepenog suda i odbio tužbeni zahtev tužioca."¹¹

U drugom slučaju u kome se tužilac, koji je takođe lice sa fizičkim hendikepom, pozivao na to da je diskriminisan nepreduzimanje aktivnosti od organa lokalne samouprave na poboljšanje uslova života osoba sa invaliditetom, sud je ustanovio da takva neaktivnost tuženih organa ne predstavlja diskriminaciju. Kako se navodi u obrazloženju sudske odluke: "Po oceni Vrhovnog kasacionog suda, tužilac radnjama tuženih, odnosno neprilagođavanjem svih ivičnjaka u gradu N. S. i neuklanjanjem oštećenja na trotoarima, nije pretrpeo diskriminaciju, iz razloga što postoji razumno i objektivno opravdanje za razliku u postupanju u ovoj oblasti. Naime, utvrđeno je da su kod tuženih donete mere i predviđene aktivnosti radi ukupnog poboljšanja uslova zbog osoba sa invaliditetom, koje obuhvataju period od 2015. godine, te da su neki ivičnjaci već uklonjeni, da su obezbeđena posebna vozila za osobe sa invaliditetom i niskopodni autobusi za javni prevoz. Neuklanjanje svih oštećenja na

¹¹ Iz prethodno navedene Presude Apelacionog suda u Novom Sadu.

stazama i trotoarima, kao i svih barijera i ivičnjaka na ulicama u Gradu N. S. nisu imali za cilj diskriminaciju tužioca kao osobe sa invaliditetom, već predstavljaju dugotrajan proces uslovljen materijalnim mogućnostima društvene zajednice, pa se radnje tuženih moraju posmatrati sa aspekta proporcionalnosti legitimnom cilju koji se merama ostvaruje. Stoga, nisu ispunjeni uslovi da se tuženi obavežu da tužiocu naknadi nematerijalnu štetu, u smislu člana 200. Zakona o obligacionim odnosima, a revizijom se neosnovano ističe pogrešna primena materijalnog prava."¹²

Situacije u kojima se uskraćuju zakonski garantovana prava osobama sa invaliditetom relativno su čest su razlog da se zahteva sudska zaštita zbog diskriminacije. Ponekad tužioci smatraju da mogu zahtevati više od onoga što im je propisima garantovano. To je razlog što uskraćivanje pacijentu - invalidu korišćenja bazena bez naknade od strane medicinske ustanove, koja pruža usluge lečenja i rehabilitacije pacijentima sa ortopedskim i koštanim oboljenjima, ne predstavlja diskriminaciju po osnovu invalidnosti, jer se prema zakonu ta usluga posebno naplaćuje, a, osim toga, u konkretnom slučaju nije utvrđeno da su fizioterapeuti ili drugo osoblje u medicinskoj ustanovi na bilo koji način diskriminatorno postupali prema tužiocu¹³.

Ali, drugi primer, u kome je vozač tuženog, u unutrašnjem putničkom saobraćaju, tužilji, slepom licu, sa pratiocem, uskratilo mogućnost da koriste zakonske povlastice na besplatnu vožnju, tvrdeći da su htele da se švercuju, ukazuje na nesumnjiv akt diskriminacije i to teške, u smislu člana 13 Zakona o zabrani diskriminacije. U obrazloženju sudske odluke se na ovaj način objašnjava diskriminativni postupak: "Radnik - vozač tuženog, i pored toga što je bio upoznat sa pravima tužilja koja proizilaze iz knjžice izdate od ovlašćenog organa, osporio im je korišćenje zakonskih povlastica, tvrdeći da žele da se švercuju, čime ih je ponizio pred većim brojem lica, te je na taj način i izazvao netrpeljivost svih putnika autobusa prema osobi sa invaliditetom i njenom pratiocu. Ovakvo ponašanje, kao i pretnje da će ih izbaciti iz autobusa i pozvati miliciju, bile su takvog intenziteta da tužilje ni prilikom povratka iz određišnjog u polazno mesto nisu koristile svoja prava na povlasticu".¹⁴ U ovom konkretnom slučaju sud je posebno cenio okolnost da je reč o aktu teške diskriminacije po osnovu ličnom svojstvu (invalidnosti) tužilje, jer neprofesionalno ponašanje vozača uticalo na to da i drugi putnici počnu da ispoljavaju netrpeljiv odnos prema tužilji i njenom pratiocu.

Po prirodi stvari, sud, koji primenjuje pravo, čak i kada ga pogrešno tumači na štetu tužioca, takvom radnjom ne čini diskriminaciju¹⁵. Postojanje nejednakog postupanja u identičnim slučajevima ceni se na osnovu izvedenih dokaza, ali veštačenje kao

¹² Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 99/2011 od 10.2.2011. godine.

¹³ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 746/2012 od 3.10.2012. godine.

¹⁴ Iz Presude Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 3602/2010 od 16.12.2010. godine kojom je tužilji dosuđen zahtev za naknadu pretrpljene materijalne i nematerijalne štete zbog toga što je bila izložena diskriminaciji po osnovu invalidnosti.

¹⁵ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev. 1036/2011 od 27.10.2011. godine.

dokazno sredstvo nije neophodno, jer sud raspolaže potrebnim znanjem da bez teškoća, na osnovu izvedenih dokaza, može proceniti da li je u konkretnom slučaju bilo ili ne diskriminacije¹⁶ Najvažnija okolnost na kojoj se zasniva ta procena svakako je cilj koji se nastojao postići preduzimanjem određenog ponašanja. Zbog toga je zanimljiv slučaj u kome je tužba podneta zbog navodne diskriminacije u postupku prijema na radno mesto. Sud je ustanovio da diskriminacija po nekom ličnom svojstvu nije bila razlog što tužilac nije bio primljen na radno mesto direktora škole, nego "nepotpuna prijava nepoznavanje materijalnih i ljudskih resursa u lokalnoj samoupravi, nepovoljno mišljenje od strane više škola", te da proceduralne greške koje su učinjene u postupku interne zaštite tužiočevih prava ne predstavljaju akte diskriminacije, jer je obezbeđena sudska i upravna zaštita njegovih subjektivnih prava¹⁷

Zaključak

Sudska praksa u Republici Srbiji godinama je stajala na stanovištu zaštite lica koja su žrtve diskriminacije po bilo kom osnovu. Takvo usmerenje nastavlja i sadašnja sudska praksa, iako se bazira na posebnom zakonskom osnovu iz 2009. godine. Primeri iz sudske prakse ukazuju na relativno česte slučajeve u kojima zaštitu od diskriminacije traže osobe sa invaliditetom. Većinom se ti zahtevi odbijaju kao neosnovani, a u ređim slučajevima u kojima budu uvaženi, ne moraju neminovno biti ispunjeni uslovi da se dosudi i naknada štete zbog pretrpljenih duševnih bolova zbog povrede časti i ugleda ili ljudskog dostojanstva diskriminisanog lica, jer je to samo krajnja mogućnost popravljivanja diskriminacijom nastale povrede prava ličnosti.

* * *

**Title: PROTECTION AGAINST DISCRIMINATION
IN THE JURISPRUDENCE IN SERBIA**

Summary: *Protection against discriminatory practices achieved the judicial protection of the rights of the injured person, such as: honor, reputation, dignity, personal integrity, and the others. Equality of citizens in the realization and protection of their statutory rights should be the aim to which any democratic society aspires, and the uneven treatment of the same things there must be a legitimate aim and proportionality needs. The absence of a legitimate objective and justifiable reason for the different treatment of the same things inevitably lead to discrimination against persons to whom the unequally treated. Discriminated person has the right to protection and the elimination of violations committed discrimination, which can be realized in criminal and civil proceedings.*

Keywords: *discrimination, protection of individual rights.*

¹⁶ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev2. 687/2012(2) od 27.12.2012. godine

¹⁷ Presuda Vrhovnog kasacionog suda, Rev2. 537/2012 od 27.6.2012. godine.